



Ponder



IN JAPONSE ROK EN MET ALLONGEPRUIK

M. Moelands

ARS NOTARIATUS

• De wetgeving op het notarisambt
W.G. Huijgen

POSTACADEMISCH ONDERWIJS

Najaar 2000

MENNO TER BRAAK'S APOLOGIE VAN DE DORPSNOTARIS

C. Elion - Valter

VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN

• Een geschilderd beeld van Justitia
M. Eisma

UIT HET ARCHIEF

Ph. Maarschalkerweerd

HET NOTARIEEL WOORDENBOEK

• Borderel
B. Duinkerken

HET SIGNET VAN DE NOTARIS (5)

C. van Heel

Inhoud



"Ponder" volgens Van Dale:

unster, een soort evenaar met aan de ene zijde een haak en aan de andere een gewicht dat men af- en aanschuift, balans met ongelijke armen.

C O L O F O N

Ponder:

halfjaarlijks mededelingenblad van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap, van Eeghenstraat 222, 1071 GM Amsterdam
Telefoon: 020 6756479
Fax: 020 6790358
Emailadres: notar.stichting@hetnet.nl
Postbanknummer: 554704

Redacteuren:

W. Bosse
B. Duinkerken
Liesbeth M. van der Marck
P.L. Nève
B.C.M. Waaijer

Redactiesecretaris:

Inés M. van Gasselt

Layout/productie:

Grafisch Bureau Schaefer
Francien van Maasdijk

Foto's:

omslag : Maarten Brinkgreve
Pag. 4 : Onno Boerwinkel
Pag. 5 : C.D.M. Ypma-Umbgrove
Pag. 12 : P. Citroen

De publicatie is mede mogelijk gemaakt door:

Kennedy Van der Laan, advocaten en notarissen te Amsterdam, Raadgevend Bureau Borgdorff te Rotterdam, Insinger de Beaufort te Amsterdam, Kadaster te Apeldoorn, Kluwer Juridische Uitgevers te Deventer en Uitgeverij Koninklijke Vermande B.V. te Lelystad.

Aan dit nummer werkten mee:

B. Duinkerken, *notaris te Den Haag*
Marianne Eisma, *kunsthistorica*
Carinne Elion - Valter, *kandidaat-notaris, schrijft over recht en literatuur*
P.H.M. Gerver, *voorzitter Notariële Stichting, notaris te Amsterdam en bijzonder hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam*
Caspar van Heel, *rechtshistoricus, werkzaam als provinciaal archiefinspecteur in Overijssel*
W.G. Huijgen, *hoogleraar notarieel recht aan de Rijksuniversiteit Leiden*
Ph. Maarschalkerweerd, *rijksarchivaris Limburg*
Liesbeth M. van der Marck, *conservator Notariële Stichting*
Margariet Moelands, *hoofd bureau Nederlands Centrum voor Rechtshistorische Documentatie te Den Haag*
P.L. Nève, *emeritus-hoogleraar Katholieke Universiteit Nijmegen en de Katholieke Universiteit Brabant*

IJSN: 1385-7428

TEN GELEIDE	4	PH.M. Gerver
VERLIJDEN, VERLEED, VERLEDEN	5	
Een geschilderd beeld van Justitia		Marianne Eisma
HET NOTARIEEL WOORDENBOEK	6	
Borderel		B. Duinkerken
HET SIGNET VAN DE NOTARIS (5)	6	Caspar van Heel
UIT HET ARCHIEF	7	Ph. Maarschalkerweerd
IN JAPONSE ROK EN MET ALLONGEPRUIK	8	Margariet Moelands
ARS NOTARIATUS	11	
De wetgeving op het notarisambt		W.G. Huijgen
DE DORPSNOTARIS ALS HONNÊTE HOMME	12	
Menno ter Braak's apologie van de dorpsnotaris		Carinne Elion-Valter
DE HISTORICUS EN DE BOEDELBSCHRIJVING	13	P.L. Nève
POSTACADEMISCH ONDERWIJS	15	Liesbeth M. van der Marck
IMPONDERABILLA	15	Liesbeth M. van der Marck



Egyptische schrijver uit het Louvre Museum



Ten geleide

Prof. Mr W.G. de Vries 80 jaar

Als u dit leest is het al weer voorbij, de huldiging van Prof. Mr W.G. de Vries ter gelegenheid van zijn tachtigste verjaardag. Waarom vond het bestuur van de notariële stichting het zo nodig op die 30ste juni dat feest te vieren? Met collega's, vrienden, familieleden en vele anderen. Een huldiging van de oud-voorzitter van onze stichting. Heel simpel: om de vele verdiensten die Professor de Vries voor het Nederlandse rechtsleven in het algemeen en voor het notariaat in het bijzonder heeft gehad. En binnen het bestuur van onze stichting had men wel eens het gevoel dat die verdiensten onderbelicht zijn gebleven. Waarom? Weinig zijn er die op zo bescheiden wijze, zo op de achtergrond als onze jubilaris, hun werk op zo excellente wijze hebben verricht. Mogen wij hem dan eens in het zonnetje zetten? Allereerst omdat hij bij onze stichting zolang betrokken was. Vanaf de oprichting al, eerst als lid van de adviescommissie. Een commissie die eigenlijk geen advies gaf maar aanhoorde welk advies gegeven moest worden, maar waarin notaris de Vries een plaats innam, die de opstap was naar zijn bestuurslidmaatschap en naar het voorzitterschap, van 1981 tot 1986, en daarna nog steeds als lid van het algemeen bestuur. Hij was de tweede voorzitter die onze stichting heeft gekend; het was geen gemakkelijke taak, naast zijn voorganger, die op alle bestuursvergaderingen zeer aanwezig was. Maar om zijn positie binnen dat bestuur te schilderen: als er eens iets penibels op papier gezet moest worden keek het voltallig bestuur steeds zijn kant op en op de volgende vergadering was dan op fraaie wijze verwoord waartegen ieder eerst huiverig aan had gekeken. Welovervogen is steeds zijn oordeel. Mede aan hem hebben wij het te danken dat wij in dit gebouw zitten. Want zijn opvatting dat wij het pand aan de Herengracht moesten verlaten, wilden wij overleven, heeft aan de verhuisplannen van de stichting een niet te onderschatten impuls gegeven. Dan de Universiteit van Amsterdam, waaraan hij van 1978 tot 1985 als buitengewoon hoogleraar notariaat verbonden is geweest. Toen hij 65 jaar werd in 1985 kwam er formeel een einde aan zijn functie bij de UvA. In zijn opvolging werd niet voorzien. De Juridische Faculteit heeft toen de stichting verzocht een bijzonder hoogleraar aan de UvA te benoemen. Toen is die leerstoel ingesteld, maar pas halverwege 1987 is in de vacature voorzien door de benoeming van zijn opvolger, Mr A.H.M. Santen. In de twee jaar dat er geen notarieel hoogleraar aan de UvA was, bleef Prof. De Vries de studenten begeleiden. Uit diepe betrokkenheid, zo zat hij daar, een paar keer in de week, met zijn laptop in de trein van Zwartsluis naar Amsterdam. Ook na zijn vertrek bij de UvA behield trouwens de notariële opleiding zijn actieve belangstelling. Zo was schrijven zijn grote liefde. In het Maandblad voor het Notariaat, waarvan hij niet alleen een der oprichters, maar ook zes jaar lang redacteur was. In het WPNR, waar hij, toen het Maandblad in het Weekblad opging, in 1974 tot de redactie toetrad en pas 12 jaar later, wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd, afscheid nam. In dit blad verzorgde hij een lange reeks van artikelen over het notariële tuchtrecht, over de positie van de notaris in onze maatschappij. En de klerkenopleiding dankte aan hem het cursusmateriaal. Jarenlang heeft Prof. De Vries zich intensief en zonder ophef ingezet voor het notariaat. Zijn tachtigste verjaardag was voor het bestuur dan ook een goede aanleiding iets terug te doen. Bij het bestuur van de stichting is het idee gerezen van hem een portret te laten maken. Het portret, waarvan u U hierbij een voorstudie ziet, is vervaardigd door de Amsterdamse kunstenaar Onno Boerwinkel. Het zal een terechte ereplaats krijgen in ons gebouw. Toonbeeld van de dank van het notariaat voor het werk van Professor de Vries.

P.H.M. Gerver
voorzitter



Voorstudie portret, mei 2000

Iets over de kunstenaar

De tekenaar/pastellist Onno Boerwinkel (Middelburg, 1950) woont en werkt sinds 1974 in Amsterdam. In zijn oeuvre sluit hij aan bij de traditie, maar zijn gebruik van het medium pastel is onmiskenbaar eigenzinnig. Zijn onderwerpskeuze is divers, van strandgezichten en landschappen tot portretten, onder andere van alle senatoren van de Eerste Kamer en het voltallige kabinet. Voor zijn werk, dat zich in talrijke binnen- en buitenlandse collecties bevindt, ontving hij o.m. in eigen land de W.F.C. Uriôtprijs en in Parijs de Prix Paul Louis Weiller. Hij exposeert met grote regelmaat.

Verlijden, verleed, verleden

Een geschilderd beeld van Justitia



Eind 1997 kwam het grisaille-schilderij van een beeld van Justitia, dat tussen de hoge ramen van de kapel van de Stichting hangt, terug van restauratie. Zo te zien was het doek schoongemaakt en aangespannen op het spieraam. Toch was er meer aan gedaan, niet zozeer aan het doek, dat in het verleden na het stoppen van vele scheuren en gaten aan de achterkant was versterkt met een dikke laag was, maar aan de verflaag. Die was bobbelig door blazen, gecraqueleerd, overschilderd en zelfs beschadigd. Na het vastzetten van losse delen, het stoppen en retoucheren van lacunes en het op kleur brengen van de nagendonkerde overschildering kreeg het een dunne vernislaag. Nu het doek er weer mooi bijhangt, is het tijd te kijken naar de voorstelling en zijn mogelijke maker.

Dit 97 cm. hoge en 48 cm. brede schilderij is in meer opzichten sober te noemen. Behalve de uitvoering die in één kleur is gehouden en karig in de verf zit, is ook de voorstelling kaal. De halfronde boogvormige nis waarin de geblinddoekte Justitia staat, mist elke detaillering,

evenals het beeld dat in een hoekig vallend gewaad in de linkerhand een zwaard en in de rechter- een weegschaal houdt. De strengheid van de voorstelling wordt alleen verzacht door een zwenking in de heupen van de figuur. Die geeft het frontale beeld een elegante houding.

Het schilderij is niet gesigneerd maar de naam van Barend Wijnveld jr. staat op een plakker die tot de restauratie op het karton zat dat het spieraam afdekte. Deze in 1820 in Amsterdam geboren schilder werd opgeleid aan de Amsterdamse Academie, waar hij in 1860 hulponderwijzer werd en in 1862 directeur. Hij schilderde genre- en historiestukken, waarvan het aantal afnam toen hij in 1869 leraar werd aan de Koninklijke Academie en hoogleraar aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten. Tot die tijd deed hij regelmatig mee aan tentoonstellingen.

Sober zijn de titels van zijn inzendingen naar deze exposities echter allerminst. Uitputtende als 'Twee rustende kinderen in eene nederige houding, op den drempel van een Gebouw, bij Winter' (1841) of 'Een landmeisje, dat haar hondje spreken leert' (1856) kenmerken zijn genrestukken. De bijbelse van zijn historiestukken zijn omstandig geformuleerd: 'Petrus en Johannes bij het ledige Graf van den Heiland' (1850) of 'Die van Ulieden zonder zonden is, werpe den eersten steen op haar'. Hetzelfde geldt voor een titel als 'Het Voorportaal van een Klooster, waarbij een Kloosterling aan arme kinderen brood uitdeelt' (1850).

In Wijnveld's thematiek die naast genre- en bijbelse historiestukken zo te zien ook een sentimenteel religieuze mengvorm daarvan biedt, past de Justitia niet.

Toch is niet uit te sluiten dat Wijnveld dit beeld schilderde. Misschien maakte hij het in opdracht. De strenge uitvoering kan dan samenhangen met zijn beoogde plaats, in een rechtszaal. Vanouds markeert een al of niet geblinddeerde Justitia voorzien van zwaard en weegschaal immers de plek waar recht gesproken wordt. Over de herkomst van dit stuk is nu niets bekend. Maar wellicht kon de inbrenger van dit doek in de stichting die tevens Wijnveld's naam op de plakker zette, Prof. Pitlo, tot deze toeschrijving komen omdat hij die wel kende.

Marianne Eisma

Oproep

In het kader van een onderzoek door enige van mijn studenten naar de plaatselijke gewoonten bij vrijwillige veilingen zal ik het op prijs stellen indien U met mij contact zou willen opnemen als bij U ter plaatse nog op andere wijze wordt geveild dan bij opbod en afslag. Het vermoeden bestaat dat na de invoering van het NBW de oude plaatselijke gewoonten, zo die nog leefden, geheel zijn verdwenen. Uw reactie verneem ik graag op het adres van de stichting.

P.H.M. Gerver



Het notarieel woordenboek

Borderel

Het borderel behoort tot de contemporaine notariële geschiedenis. Weinig lezers die in de praktijk werkzaam zijn of dat waren zal het moeite kosten zich een borderel voor de geest te halen: een uittreksel van de hypotheekakte dat bestemd was om te worden ingeschreven in Register 3 van het hypotheekkantoor. Wat een dergelijk uittreksel moest bevatten was opgenomen in artikel 1231 van het Oud Burgerlijk Wetboek. Naast de personalia van debiteur en crediteur waren dat onder meer het beloop der schuld en de omschrijving van de verhypothekerde goederen. Van groot belang was de vermelding van de bedingen van het tweede lid van artikel 1223 en van het tweede lid van artikel 1254 (beide OBW), zo deze 'tusschen den schuldeischer en den schuldenaar mogten gemaakt zijn' (artikel 1231 lid 2 sub 5). Partijen (of beter gezegd de notarissen) zijn nooit vergeten deze bedingen als onderdeel van de hypothecaire geldlening in de akte op te nemen. Immers, artikel 1223 lid 2 gaf de eerste hypotheekhouder het recht bij wanprestatie van zijn schuldenaar over te gaan tot openbare verkoop van de verbonden onroerende zaak. En artikel 1254 lid 2 verhinderde zuivering bij vrijwillige verkoop.

De verplichte notariële hypotheekakte hebben wij aan de

WOORD-BOECK,

Daer in alle

**De Kunst-woorden des
Notaris**, metsgaders andere
vreemde, soo Latijnsche als Fransche
woorden werden verduytscht.

Napoleontische wetgeving te danken en is dus onderdeel van de notariële praktijk sinds 1811. In Joannes van der Linden's vier-delige Verhan-

deling van het ambt der notarissen (Amsterdam 1810-1811) vinden wij het borderel niet genoemd, maar misschien moet de schrijver worden geëxcuseerd wegens het korte tijdsbestek waarin hij zijn talloze model-akten het licht heeft doen zien. Jaren later, in 1838, geeft P. Mabé in het tweede deel van zijn Handboek voor Notarissen (Haarlem 1838-1839) wél een voorbeeld van een borderel. Bevreemdend voor de hedendaagse notaris is het daarbij gegeven motief. Ofschoon, zo schrijft Mabé, de inschrijving van een hypotheek niet tot de directe notariële werkzaamheden behoort is het niet onvoegzaam een model op te nemen omdat de notaris nu eenmaal vaak wordt gevraagd een voor hem gepasseerde hypotheek te laten inschrijven!

B. Duinkerken

Het signet van de notaris (5)

Op 19 oktober 1998 promoveerde Alphons van den Bichelaer aan de Vrije Universiteit te Amsterdam op Het notariaat in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tijdens de Late Middeleeuwen (1306-1531). Aan zijn lijvige proefschrift (530 pagina's), dat in Ponder 6 is gerecenseerd, voegde hij een cd-rom toe, waarop een drietal bijlagen zijn opgenomen met in totaal nog eens 1741 digitale pagina's tekst. De eerste bijlage is voor deze serie artikelen over middeleeuwse signetten in de Ponder interessant, omdat daar in ruim 420 biografieën van notarissen zijn opgenomen, die werkzaam waren in het oostelijk deel van de huidige provincie Noord-Brabant.

In de Meierij van Den Bosch begint het notariaat in 1306 bij Helmond, waar de Luikse notaris Theodericus de Rosut in opdracht van de bisschoppelijke officiaal (= rechtsprekende kerkelijke functionaris) aanwezig was bij de overdracht van het patronaatsrecht (recht om een pastoor te mogen voordragen aan de kerkelijke instanties die de benoeming verrichten) van de kerken van Asten en Lierop. In deze aflevering is vaker sprake van Luikse kerkelijke functionarissen; dat heeft te maken met het feit, dat Brabant tot 1559 kerkelijk onder het bisdom Luik viel.

Voor deze aflevering wil ik uit die bijlage bij het proefschrift van dr. Van den Bichelaer een signet kiezen.



Otto de Lewis

Bij de stad 's-Hertogenbosch werd pas in 1317 voor het eerst een notariële akte opgemaakt door notaris Otto de Lewis. Ook deze akte betrof een patronaatsrecht en wel van de kerk van Mierlo. Otto van Leeuwen stamde uit een patriciërsfamilie uit St. Truiden. Zijn carrière begon aan het hof van de officiaal van Luik. Hij noemde zich openbaar tabellio op koninklijk en keizerlijk gezag en dat klinkt voor die tijd behoorlijk ouderwets. Tabellio was de oude romeinsrechtelijke uitdrukking voor notaris, die in die tijd nauwelijks meer gebruikt werd.

En dat koninklijk hoorde ook al niet meer bij de tijd sinds in 1312 Rooms koning Hendrik van Luxemburg zich tot keizer Hendrik VII had laten kronen. Het signet van Otto van Leeuwen bevat een zwarte adelaar, waarschijnlijk symbolisch voor zijn koninklijke benoeming. Otto de Lewis was dus wel de eerste notaris die in (eigenlijk bij) Den Bosch een akte opmaakte, hij was niet de eerste Bossche notaris. Ik bedoel dat hij niet de eerste Bossche naar was die notaris werd.

Caspar van Heel



Uit het archief

Gelukkig geen horzel in de pels

Vanaf mijn vakantiebestemming een bijdrage schrijven voor de zomeraflevering van de Ponder moet wel een relativerend en niet al te diepgaand resultaat opleveren. Zonder handboeken, archivalia en overige literatuur om mij heen vind ik de bron voor mijn bijdrage slechts in persoonlijke herinneringen. Als gemeente- en rijksarchivaris liep ik de afgelopen twee decennia beroepshalve immers regelmatig notarissen tegen het lijf. Een enkele keer werd dat in de hand gewerkt doordat ik bij een gemeente werkte die bereid was een deel van de goed be-



Gezin van Nico Jongerius en Cornelia van Beusekom.
Middenvoor Maria Anthonia, 8 februari 1907

veiligde en niet geheel gevulde archiefbewaarplaats te verhuren aan een notaris wiens eigen bewaarplaats werd verbouwd of overvol was. Zo herinner ik mij een van een oeroude Solex voorziene bode van een huurder-notaris die er als als go-between tussen kantoor en gemeentearchief voor zorgde dat het protocol van zijn werkgever compleet bleef en in voorkomende gevallen retroakten werden gelicht. De notaris zelf liet zich - overigens zonder Solex - een enkele keer zien om zich ervan te vergewissen dat zijn protocol op de overeengekomen veilige en betrouwbare manier was opgeslagen. Maar vaker ontmoette ik het plaatselijke notariaat via bestuurslidmaatschappen. Zo kwam ik 'de broeders' tegen als bestuurslid/regent van stichtingen en verenigingen op het gebied van cultuur, historie, welzijn en handel maar ook als kanunnik van een kapittel, als medegerechtigde in een maatschap (cfr. de Erfgooiers) en als raadslid. Wat mij steeds weer opviel en opvalt is het respect en de sympathie die de meeste notarissen aan de dag leggen voor de geschiedenis in het algemeen en die van de eigen beroepsgroep in het bijzonder. Misschien dat daaruit valt te verklaren dat nogal wat notarissen actief een steentje bijdragen aan het stimuleren van de plaatselijke geschiedschrijving en een actief archiefbeheer.

Omdat mijn vrouw en ik gedurende dezelfde twee de-

cennia elf keer verhuisden - en wel meestal naar een koopwoning - , wij onze testamenten en een voogdijregeling notarieel lieten vastleggen en bovendien driemaal betrokken waren bij een erfdeling, mag ik mij ook buiten mijn beroep om rekenen tot de vrij regelmatige bezoekers van notariskantoren. Alleen al voor het totaal aan het door ons betaalde bedrag 'kosten-koper' zouden wij een vakantiewoning in Zuid-Frankrijk kunnen aanschaffen. En als ik in dienst was geweest van de Vereniging Eigen Huis of de Consumentenbond had ik op grond van

al die bezoeken een aardige analyse kunnen schrijven van overeenkomsten en verschillen tussen ten minste 12 notariskantoren in Utrecht, Zeeland, Zuid-Holland, Brabant en Limburg. Maar gelukkig ben ik archivaris en bestaat mijn verhouding tot het notariaat uit iets anders dan het zijn van een horzel in de pels van een van Nederlands oudste instellingen. In de eerste plaats ben ik als rijksarchivaris in Limburg en gemeentearchivaris van Maastricht belast met het beheer van meer dan 150 strekkende meter overgebrachte notariële protocollen en akten. Bovendien hebben mijn beroepsgegoten en ik ervoor te zorgen dat de meer recente archivalia worden overgebracht van de arrondissementsrechtbanken naar het rijksarchief en dat deze materieel goed verzorgd en voorzien worden van toegangen die het onderzoek door derden vergemakkelijken. In de derde plaats doet het notariaat veelvuldig een beroep op archivari-

sen inzake de afwikkeling van erfenissen. Als beheerders van de registers van de Burgerlijke Stand en de Bevolkingsregisters (en met name de gezinskaarten daaruit) worden archivariissen immers in staat geacht op nauwkeurige wijze correcte genealogische informatie te verstrekken. Aangevuld met de resultaten van het notariële onderzoek aangaande erflaters afstammelingen en hun onderlinge relaties levert dat veelal boeiende informatie op waarbij de tienduizenden genealogen in ons land hun vingers kunnen aflikken. Zelf kreeg ik in 1984 bericht van een Utrechtse notaris dat ik meedeelde in de erfenis van Maria Anthonia Winkel-Jongerius en wel voor 1/448e erfdeel. Het mij toekomende bedrag kon mij zeker niet euforisch stemmen. Blijer was ik echter met de opsomming van de zeven staken en de tientallen personen binnen die staken. Zonder zelf ook maar ooit genealogisch onderzoek naar mijn eigen familie te hebben verricht, beschikte ik dankzij de notaris van de ene op de andere dag over een belangrijk deel van mijn stamboom. Misschien is het een idee om als notariaat en archivariaat te onderzoeken of onder bepaalde voorwaarden notarissen belangrijke genealogische informatie beschikbaar kunnen stellen aan de openbare archieven in ons land.

Ph. Maarschalkerweerd

In japonse rok en met allongepruik

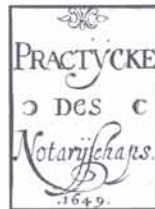
Een notaris is een *Beampte-schrijver*, die na het afleggen van een proeve van bekwaamheid en het afleggen van een eed van trouw zijn ambt mag uitoefenen dat *daer in bestaet / dat hy hier te Lande de Gemeente getroulijck sal dienen / te weten om te schryven alle behoerlijcke Contracten / 'tzy van Koopmanschappen / bouwelijcken / Testamenten / ende andere Instrumenten / die voor hem als Notaris gebepasseert worden.*

Dat is de omschrijving van de notaris en zijn werkzaamheden zoals Dirck Heymansz vander Mast die geeft in zijn boek 'Practijcke des Notarijschaps'. En we mogen aannemen dat Vander Mast wist waarover hij sprak want hij was zelf notaris.

Het voorwoord geeft uitleg over het woord 'practijcke': *Practijcke is een kunste ende wetenschap om 'tgene Recht is in't ghebruyck te brengen ... practiseren, dat is oeffenende in't werck stellen de kunst, ende die sulcke oeffeninge doen, werden Practisyns genaemt. Hierom so ist dat oock de Notarissen doorgaens van wegen hare konst genaemt werden Practisyns.*

De 'Practijcke des notarijschaps', of 'Practique des notarijschaps', - op de titelgravure wordt een andere spelling gebruikt dan op letter-titelpagina-, was een populair boek. De eerste druk verscheen volgens Pitlo¹ in 1642 en het beleefde in 1649 al de derde druk. Geen wonder dat boekverkoper Jan Pietersz Waelpot 'woonende aen 't Marct-velt' te Delft, bereid was de verkoop van dit boek, dat *seer nut, profijtelijck ende noodigh was voor alle Jonckbeyt die haer willen oeffenen in dese konst. Midtsgaders voor alle andere Persoonen*, nog verder te stimuleren door een fraaie titelgravure te gebruiken. Een uitbeelding die een blik gunde op het notariaat en het belang van de notaris tot uiting bracht.

Het bovenste gedeelte van de prent geeft een bezoek aan een notariskantoor weer. De notaris ontvangt, staande achter zijn tafel met lezenaar waarop een foliant ligt, een cliënt. Aan de tweede tafel zit een schrijver. Achter hem is nog vaag een tweede klerk te zien. Op beide tafels staan inktpotten met ganzenveren. Bij de aanvaarding van het ambt van notaris maakte overhandiging van deze onmisbare attributen deel uit van het ceremonieel. De boekenkast, gevuld met folianten, symboliseert zijn geleerdheid en zijn goedlopende praktijk. Twee folianten staan met de rug naar buiten, de nieuwe manier van het opbergen van boeken. De overi-



ge staan nog op de dan gebruikelijke manier met de open kant naar voren. Aan de wand hangen drie proceszakken, zakken waarin de stukken per cliënt worden opgeborgen.

In het middengedeelte van de prent zit aan de linkerzijde de keizer en aan de rechterzijde een schrijvende notaris, gehuld in een tabbaard te midden van zijn boeken. Aan de boekenplank en

het plafond hangen de liaspennen met akten en rekeningen. Nog tot het eind van de 17de eeuw wordt op Nederlandse titelprenten de keizer, als wetgever, gesteld tegenover rechters en advocaten, als uitvoerders van die wetten. Door hem hier tegenover de notaris te plaatsen wordt het belang van de notaris voor het recht verbeeld.

De titelprent laat duidelijk de status zien die notaris Vander Mast aan het notarijschap toekent; een manier van weergave die zijn potentiële lezers, de notarissen, notarissen in opleiding en klerken, zeker zal hebben aangesproken.

Vreemd genoeg is het niet de enige titelprent die in dat jaar door Waelpot voor het boek van Vander Mast werd gebruikt. Er is ook een oudere prent in omloop waarop de titel nog 'Practique des notarijschaps' luidt. Hier is de notaris te zien zittend aan een tafellezenaar te midden

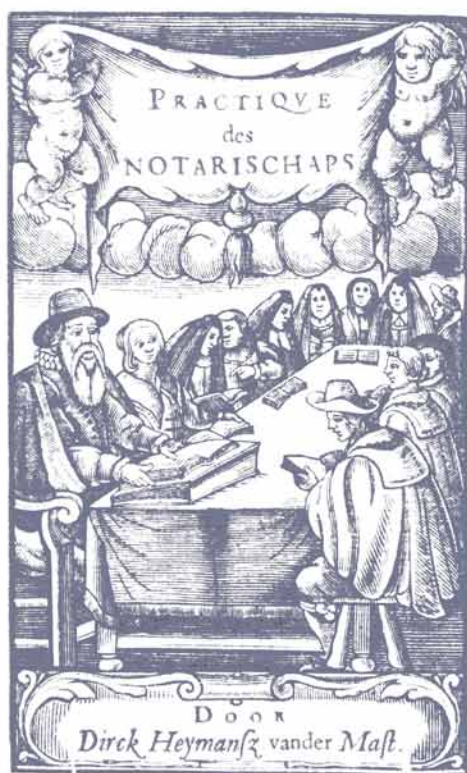
van een groot gezelschap. Aan de ene zijde zitten de vrouwen, aan de andere zijde de mannen. De notaris is ouderwets gekleed met een kleine molensteenkraag en een hoge Spaanse hoed. De mannen tegenover hem dragen modernere hoeden. De man die blootshoofds zit, kijkt naar de vrouw tegenover hem, de enige vrouw van wie de haren zichtbaar zijn. De andere vrouwen dragen de huik, de lange vrouwenmantel. Het is duidelijk dat de prent draait om dit jonge paar. Zien we hier het opmaken van een huwelijkscontract? Maar waarom dan de boeken die op tafel liggen, of in de hand worden gehouden? Is er wellicht helemaal geen sprake van een notaris omdat een min of meer passend frontispice van een ander boek is gebruikt? De wijze waarop ruimte is vrijgemaakt voor titel en auteur zou hierop kunnen wijzen.



Heeft Vander Mast geklaagd dat hij iets anders wilde dan zo'n hergebruikte houtsnede? Vond Waelpot zelf dat er iets moest gebeuren? We zullen het nooit weten. Ook een eerder gebruik van de prent was (nog) niet te achterhalen.

In 1656 verschijnt de vierde en laatste druk van het boek bij Waelpotⁱⁱ. De fraaie titelgravure uit 1649 wordt weer gebruikt, maar de datum is veranderd in 1636, terwijl de eerste druk in 1642ⁱⁱⁱ verschenen zou zijn. Misschien een foutje van de graveur bij het spiegelbeeldig aanbrengen van het nieuwe jaartal.

Dat de notaris zich graag liet zien als een modern en zelfverzekerd man, blijkt ook uit de titelgravure van de derde druk van 'Notarius Belgicus of Ampt der Notarissen' van Joan Baptist Joseph Huygens. Het boek verscheen in 1725 bij Simon t' Serstevens, drucker en boekverkooper te Brussel. Weer wordt ons een blik gegund in een notariskantoor. De notaris ontvangt zijn cliënten ditmaal in een japonse rok, een soort huisjas. Hij laat met dit kledingstuk duidelijk merken dat hij op zijn kantoor heer en meester is, ook tegenover zijn cliëntèle. Net als zij draagt hij de langharige krulpruik van de modebewuste man, de allongepruik of perruque à crinière. Niet alleen aan de twee schrijvers die voor de notariskast achter het schot zitten te schrijven zien we dat het een goed lopend notariskantoor is, maar ook aan de hoge kamer met de fraai versierde brede deuren, die niet zoals bij Vander Mast uitkomen op straat, maar op een gang. Het onderstreept dat er veel is veranderd in de loop der tijd. Want Huygens schrijft aan het begin van zijn boek: *So dient genoteert dat het Ampt van de Notarissen ... in het begin in slechte consideratie was, gelijk ook de fonctie van de Greffiers...* Daarom moet



TOT D E L F.

ghedruckt by Jan Pieter[s] Waelpot, Boeckverkooper woonende aen 't Markt-velt, 1649.



'Een notaris [...] wesen, een eerlijk Mans-persoons, staende ten goeden name en fame, van goetd leven, en eerlijke conversatie, rijp van verstandt, wel aenhoorende, voorsichtig, rechtsinnig... Het belang van het werk van de notaris wordt op de prent weergegeven door de gezegelde akten die op tafel liggen. Een zegel waarborgt immers de echtheid van de akte en zijn inhoud en geeft zo het belang van het geschrift aan. En dat terwijl de notaris slechts *eene middelmatige kennis* [moet] hebben van de Rechten ... als ook van de Statuyten en Costuymen, en die raken het stuk van de Contracten, uystersten Wille en de rechterlijke solemniteyten. Wat wel belangrijk is: *zij behooren ook te zijn Grammatici*. Boven de vakken van de notariskast, waarin koopbrieven, contracten, rekeningen etc, in het daarvoor bestemde vak konden worden opgeruimd, hangen de liassen netjes op jaar geordend, 1703, 1705 etc. Want *een Notaris gebouden is te maken goetd en rechtveerdig Register en prothocolle van alle Contracten, Testamenten en andere Acten, de gene bij passeren en ontfangen sal en de selve wel bewaren om daer toe recours te hebben wanneer dat sulks van noode wesen soude*.

Wat de cliënten komen doen is weer niet duidelijk. Misschien komen ze hier wel een *houwelijk overeenkomste ofte Contract Civiel opmaken, eene overeenkomste by consent van Man en Vrouw tot eene onverbreekelijke t' Samenvoeginge en ondeylbare gemeynschap*.

Maar misschien gaat het heel prozaïsch om een koopakte en is de vrouw er met haar voogd.

Gelukkig is op een aantal titelpagina's wel duidelijk waarom de hulp van een notaris is ingeroepen. Maar daarover een volgende keer.

Margariet Moelands

i. A. Pitlo, De zeventiende en achttiende eeuwse notarisboeken en wat zij ons omtrent ons oude notariaat leeren. Haarlem, H.D.Tjeenk Willink & zoon, 1948.

ii. In 1671 verschijnt bij Marcus Doornick nog een beknopte druk onder de initialen V.D.M.

iii. In het bestand van de Short Title Catalogue Netherlands (STCN) is geen eerste druk beschreven.

**Prof. mr. W.G. Huijgen
en mr. A.J.H. Pleysier
De wetgeving op het notarisambt**

Amsterdam, Deventer 2000, Ars Notariatus C, XVII en 207 blz.

Uitgerekend een commentaar op de nieuwe Wet op het notarisambt werd het onderwerp voor het honderdste deel van de serie Ars Notariatus. Waarom is dan voor de titel 'Wetgeving op het notarisambt' gekozen zou de lezer zich kunnen afvragen?

De verklaring ligt in het feit dat het boek niet alleen de nieuwe wet bespreekt, maar ook andere, met de nieuwe wet samenhangende, regelgeving. Men denke in dit verband aan de Registratiewet 1970, bepaalde AMvB's die op de nieuwe wet zijn gebaseerd, zoals het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris en bepaalde conceptverordeningen van de KNB.

Het boek is in de eerste plaats geschreven om te dienen ten behoeve van het onderwijs aan notariële studenten. Dit was temeer noodzakelijk nu er geen nieuwe versie van Melis, De Notariswet, beschikbaar was. Ook de praktijk kan echter bij het boek baat vinden. Het feit dat de uitgave primair voor het notariële onderwijs is geschreven, leidt ertoe dat soms onderwerpen aan bod komen die zo gewoon zijn voor de practicus dat deze de achtergrond ervan allang niet meer beseft. Het boekje haalt het stof van eeuwen van dergelijke vanzelfsprekendheden af en reikt de verklaring ervan aan. Een fraai voorbeeld van dit laatste treft men aan op blz. 63. Weet u of men als goed notaris behoort te spreken van het verlijden van akten door of voor de notaris? De auteurs geven het volgende antwoord:

"Het notariaat gebruikt in verband met het tot stand brengen van een notariële akte vaak het woordje 'verlijden'. Het woordje 'verlijden' betekent oorspronkelijk zoveel als 'voorbijgaan'. De akte gaat, om het zo te zeggen, aan de notaris voorbij, vandaar dat men kan zeggen dat een akte is verleden 'voor' een notaris. Al heel lang echter voelt men de akte niet meer als onderwerp en de notaris als meewerkend voorwerp, maar voelt men de notaris als onderwerp en de akte als lijdend voorwerp: de akte wordt verleden 'door' een notaris. De betekenis van 'verlijden' is dan verschoven naar: 'tot stand brengen'. Niettemin komt men in de praktijk de uitdrukking 'verleden voor een notaris' vaak tegen, men kan beide uitdrukkingen als synoniemen beschouwen.

Het springt vervolgens in het oog dat 'voorbijgaan' weer synoniem is met het normalere Nederlandse woord 'passeren', dat in het notariaat het meest gebruikt wordt. Dat woord kan ook weer in beide geschetste syntactische constructies worden gebruikt."

Ook andere begrippen worden – al dan niet vanuit de geschiedenis – verklaard. Ik noem als willekeurige voor-

Op initiatief van de stichting is de serie Ars Notariatus in 1952 opgezet en aanvankelijk in eigen beheer uitgegeven. Thans verzorgt Kluwer Juridische Uitgevers de serie in samenwerking met de stichting.

Een abonnement op de gehele serie is mogelijk en levert een korting op van 20 %. Alléén voor onze donateurs geldt eenzelfde korting op losse, recent verschenen delen van de serie, indien gebruik wordt gemaakt van bijgesloten bestelstrook.

De redactie van de Ponder heeft auteurs van recente Ars Notariatusdelen gevraagd zelf te beschrijven hoe hun boek is ontstaan en wat de opzet ervan is. Het resultaat daarvan treft u hieronder aan. Niet zo maar recensies, maar persoonlijke beschouwingen van de schrijver.

**Staatsblad
van het Koninkrijk der Nederlanden**



Jaargang 1999

190

Wet van 3 april 1999, houdende wettelijke regeling van het notarisambt, mede ter vervanging van de Wet van 9 juli 1842, Stb. 20, op het Notarisambt en de Wet van 31 maart 1847, Stb. 12, houdende vaststelling van het tarief betreffende het honorarium der notarissen en verschotten (Wet op het notarisambt)



beelden het begrip 'grosse' en 'repertorium'. Af en toe worden ook nieuwe begrippen geïntroduceerd en besproken indien de nieuwe wet daartoe aanleiding geeft. Ik noem ik dit verband het 'schriktarief' alsmede het 'VIS-bestand'.

In het boek komen naast de regelingen inzake het notarisambt ook enige onderwerpen aan bod die niet samenhangen met de nieuwe wetgeving, maar voor het notariaat als zodanig van groot belang zijn. Hier valt met name te wijzen op het materiële tucht-

recht voor het notariaat, zoals dat de afgelopen jaren in de tuchtrechtspraak is ontwikkeld, alsmede de civiel- en strafrechtelijke aansprakelijkheid van de notaris.

Het geheel wordt voorafgegaan door een voorwoord bij het honderdste deel van de serie Ars Notariatus van de hand van P.H.M. Gerver in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Stichting tot Bevordering der Notariële Wetenschap. Genoemde stichting stond immers in 1952 aan de wieg van deze serie die veel aan de wetenschapsbeoefening in het notariaat heeft bijgedragen.

W.G. Huijgen.



De dorpsnotaris als Honnête Homme

Menno ter Braak's apologie van de dorpsnotaris

"Als men er eenmaal oog voor heeft, vindt men het geniale in de bekrompenste dorpsnotaris".

De essayist en literatuurcriticus Menno ter Braak (1902-1940) hield niet van intellectuele borstklopperij. Hij nam niets voor vaststaand aan. Met genoegen stapte hij door het scherm van woorden dat de "geestelijke mens" – de gene die zich beriep op zijn hoge ethische niveau – voor zich optrok. Hij zocht naar de persoon achter de retoricus.

Ter Braak en zijn vriend E. du Perron (1899-1940) waren de mannen van *vorm* of *vent*. In deze discussie over het beslissend criterium voor de kwaliteit van literair werk die in de jaren dertig van de twintigste eeuw woedde rond het tijdschrift *Forum*, wierpen zij zich op als pleitbezorgers van de *vent*: de oorspronkelijke persoonlijkheid die zich op krachtige wijze en zonder vormfetisjisme en traditiegetrouwheid weet te uiten.

Hoe zag die *vent* eruit?

Begin jaren dertig bezocht Ter Braak zijn geboortedorp Eibergen.

"Er was niets veranderd, dezelfde gestadig verouderende mensen, die men toch altijd blijft herkennen, bewogen zich langs de straat (...) maar iets in mijn verhouding tot deze samenleving was nieuw, onwaarschijnlijk en zelfs een weinig verontrustend. Waar stond ik? Waar stonden deze mensen? Tegenover mij, naast mij, onder mij, boven mij?"

De oude hiërarchie van intellectueel boven dorpeling is dood, concludeert hij. Maar gemene zaak maken met de dorpeling paste hem ook niet. De gewone mens zonder intellectuele hoogmoed is in Ter Braaks bekende essay *Politicus zonder Partij* uit 1933 studieobject ten behoeve van een persoonlijke levenshouding—de houding van de *bonnête homme*.

Aan de dorpsnotaris – maar zeker niet aan *het* notariaat – komt de eer toe door Ter Braak in genoemd essay te zijn verheven tot embleem van dit persoonlijk ideaal van de onafhankelijke, kritische en ondogmatische *vent* waaraan intellectuele hoogmoed vreemd is. Dit alles weliswaar bij wijze van spreken.

"Als men er eenmaal oog voor heeft, vindt men het geniale in de bekrompenste dorpsnotaris, zij het dan ook in een vreemdsoortige geestelijke ballingschap; juist in deze omgeving ziet men het helderst wat de mens 'gemakkelijk' zou kunnen zijn en wat hij daarom niet is en zelfs niet wil zijn. Wat ik in de dorpsnotaris als geniaal qualificeer, is voor diens eigen plechtig verantwoordelijkheidsbesef veel te ge-



Portret van Menno ter Braak door Paul Citroen

ring om bij jubilea naar voren te worden gebracht (...) ik verdedig de notaris slechts tegen hen, die hem van het genie willen scheiden (...).

De dorpsnotaris dus als het gewone genie, zo geniaal en zo gewoon dat deze zich niet op die kwaliteiten hoeft te laten voorstaan.

De enige, door Ter Braak hoog gewaardeerde eigenschap, die deze dorpsnotaris nog ontbeert is de humor: de oneerbiedigheid die iemand kan maken tot de hypocriete politicus, "wiens hypocrisie sterk genoeg is om alleen zijn stemvee en *niet* ook hemzelf te misleiden omtrent het karakter van de woorden die hij in de mond neemt;" (curs. CEV). 't Is echter wel een politicus zonder partij—niet door gebrek aan partijdigheid, maar uit humor, die hem het handelen tot avontuur maakt: onzeker, zinloos en doelloos.

Ter Braak was zich bewust van het paradoxale karakter van zijn denkbepelden. Hij schreef het boek voor vrienden, voor E. Du Perron met name. Du Perron reageerde: "Ik voel veel voor je 'honnête homme', maar hij is mij

(...) te 'humoristisch'; er is (...) een zoo volslagen afwezigheid van 'tragiëk' in je wezen of in je boek, dat al je eerlijkheid mij ditmaal een beetje links laat - ik vroeg mij dikwijls af of ik wel behoor tot de vrienden voor wie je het geschreven hebt. Bijv. als ik lezen moet dat het genie zoo'n verdomd dichtbij iets is, en, al is het in een beetje rare vorm, aanwezig kan zijn in een dorpsnotaris, dan is het mij voor het minst of ik je niet versta. Ik verbind het idee 'genie' aan Malraux bijv., soms aan Slauerhoff, om er allerlei historische figuren buiten te laten; dat er één no-

taris bestaan zou die er mee gezegend zou zijn, al is het dan een dorpsnotaris, wil er bij mij niet in."

De reactie van Du Perron valt deels te verklaren uit het feit dat hij het regelmatig met notarissen (Brusselse, weliswaar) aan de stok had gehad. In zijn roman *Het Land van Herkomst* richtte hij menige snerende opmerking jegens de representanten van de beroepsgroep. Hoe dat zat - daarover een andere keer.

Carinne Elion-Valter

Bibliografie

- Menno ter Braak, *Politicus zonder Partij*, G.A. van Oorschot, Amsterdam, 7e druk 1986, cit. uit dl V, resp. p. 144 en 156
Id. *Verzameld Werk*, G.A. van Oorschot, Amsterdam, 1980, 2e druk, dl 3 resp. p. 152 en 165;
Michel van Nieuwstadt, *De verschrikkingen van het denken, over Menno ter Braak*, Historische Uitgeverij Groningen, 1997 met verwijzing naar briefwisseling Ter Braak-Du Perron 2, p. 98-99
Francis Bulhoff, over *Politicus zonder Partij* van Menno ter Braak, serie Synthese, Amsterdamse Wetenschappelijke Uitgeverij, 1980
Ton van Anbeek, *Geschiedenis van de Nederlandse literatuur tussen 1885 en 1985*, Arbeiderspers, Amsterdam 1990
E. du Perron, *Het land van Herkomst*, G.A. van Oorschot, Amsterdam, 1935, 15e druk 1997

De historicus en de boedelbeschrijving

Wat doen de historici nu met die kilometerslange stellingen met notariële akten?

Kort daarna viel het julinumnummer van het Noordbrabants Historisch Nieuwsblad in mijn brievenbus. Het rijkgeïllustreerde openingsartikel, getiteld 'Op bezoek in Bossche Huiskamers' bevatte een antwoord op de mij gestelde vraag.

Een groep vrijwilligers is in 1995 begonnen, de notariële protocollen die in het Bossche Stadsarchief berusten door te nemen en alle aangetroffen boedelbeschrijvingen of inventarissen in een database onder te brengen. Tot nu toe zijn dat er ruim 6.000. Als een inventaris een huis in de (deftige) Bossche Peperstraat of de (meer gewone) Orthenstraat betreft, ging men een stap verder en werd ook de gehele *inbound* van de inventaris in een database opgenomen. Zo is een rijke oogst van roerende zaken, met name van inboedelgoederen, in kaart gebracht. Met dit materiaal kunnen de 'woon- en leefomgevingen' van verschillende sociale groepen vergeleken worden, maar ook de verschuivingen in meubilair en kleding door de eeuwen heen. Een eerste kennismaking met de resultaten van dit project is van 10 juni tot 3 oktober 1999 te zien geweest in het Noordbrabantse Museum in Den Bosch. Daar waren enkele aan de hand van inventarissen nagebouwde interieurs te bewonderen uit de periode 1650-1850. Mij trof



Wat doen de historici nu met die kilometerslange stellingen met notariële akten, die (al of niet na een periode van voorarrest in een Algemene Bewaarplaats) een plaatsje hebben gevonden in de Rijksarchieven? Dat vroeg mij een mederedacteur van de Ponder tijdens een vorig jaar gehouden redactievergadering.

natuurlijk het meest het kantoor van de Bossche notaris Theodorus van Asten (1698-1721). Hij resideerde (uiteraard) aan de Peperstraat. Tijdens zijn ambtsperiode overleed zijn echtgenote, Geertruyd Coninx (1710), bij welke gelegenheid er een boedelbeschrijving werd opge maakt. Aan de hand daarvan is de inrichting van Van Astens kantoor gereconstrueerd, met inbegrip van het gebloemde tafelkleed op de passeertafel.

De tentoonstelling is voorbij, maar onze stichting bezit een foto van dit stukje 'herleefd notarieel verleden' én de fraaie publicatie die bij de tentoonstelling verschenen is: 's-Hertogenbosch binnenskamers. Aspecten van stedelijke woon- en leefculturen 1650-1850', ('s-Hertogenbosch - Zwolle 1999). Maar "onze" kamer vindt men niet in het boek...

P.L. Nève



Postacademisch onderwijs

Dit najaar vinden zes lezingen plaats, waarbij de volgende onderwerpen aan de orde komen:

Vrijdagmiddag	27 oktober 2000
	<i>Overgangsrecht m.b.t. het nieuwe erfrecht</i>
Donderdagmiddag	2 november 2000
	<i>Fraudebestrijding en notariaat</i>
Dinsdagmiddag	7 november 2000
	<i>Pensioen en notariaat</i>
Donderdagmiddag	9 november 2000
	<i>Verjaring</i>

Donderdagmiddag 16 november 2000

Contractenrecht

Donderdagmiddag 23 november 2000

*Vertegenwoordigingsrecht
in beweging*

Elke lezing komt in aanmerking voor 3 studiepunten. Zie voor verdere informatie en inschrijving de bijgevoegde brochure.



Imponderabilia

Het ideale notariële cadeau

"De notaris, Le notaire" van Honoré de Balzac, een prachtig boekje voor bibliofielen en notarissen, dat de vertaler, Ernst van Altena, deed opmerken: "Het pleit voor de notarisstand van vandaag dat ze de zelfspot van een dergelijke publicatie aandurft, maar ja, na anderhalve eeuw is de angel ook wel uitgewerkt".

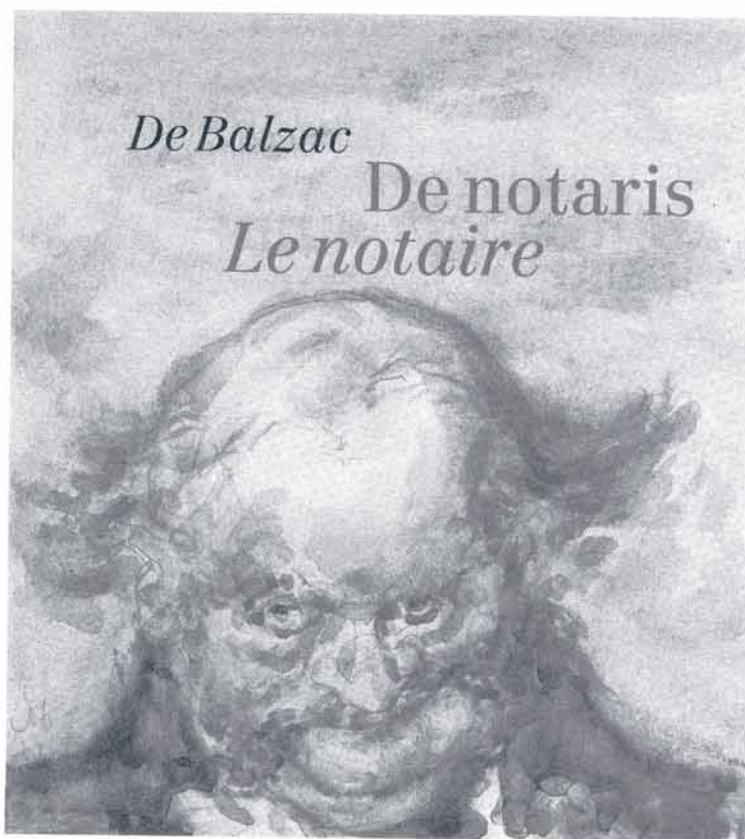
De publicatie, met illustraties en typografische vormgeving van Kurt Löb, is in beperkte oplage in samenwerking met de Stichting Notarieel Pensioenfonds totstandgekomen. Het boek is alléén te koop bij de notariële stichting; of door overmaking van fl. 47,50, inclusief verzendkosten, op onze girorekening 554704 onder vermelding van "De Balzac"; of door het boekje af te halen, wat fl. 5,00 portokosten scheelt.

Schenking

Voordat je je zelfs maar mocht aanmelden voor het notariële examen moest je, zo'n 170 jaar geleden, niet alleen toestemming vragen aan de Kamer der Notarissen, maar ook een "certificaat van goed gedrag en bekwaamheid". De heer Otto Arnold Verwey kreeg op 29 oktober 1830 beide. Zo blijkt uit het "Extract uit het register der deliberaties van de Kamer der Notarissen in het Arrondissement Tiel". Dit originele document heeft de stichting, samen met nog enkele andere stukken, kort geleden cadeau gekregen van een achterkleindochter van de toenmalige examinandus. Het zijn interessante en gewaardeerde aanvullingen op het notulenboek van dezelfde Kamer over de periode van 1813 tot 1843, dat de stichting veertig jaar geleden van een notaris uit de Betuwe ontving.

Verzoek

Ruimt u uw bibliotheek op? Bel dan de stichting. Ook in de afgelopen maanden hebben verschillende donateurs dat gedaan, waardoor onze collectie groeit en groeit.



Openingstijden stichting

Bureau, studiezaal en bibliotheek zijn geopend van dinsdag tot en met vrijdag van negen tot vijf uur. De eerste twee weken van augustus is de stichting wegens vakantie gesloten.

Liesbeth M. van der Marck

